

ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСТОРІВ ДЛЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МЕШКАНЦІВ В ЦЕНТРАЛЬНИХ ЗОНАХ МАЛИХ МІСТ

Шебек Н.М., д. арх., професор, Домотенко Б.А., студент
(Київський національний університет будівництва та архітектури)

В історичних містах центральні зони характеризуються наявністю адміністративних, культурно-просвітницьких, сакральних споруд, ринкових площ. В малих історичних містах зі збереженим історичним центром або його фрагментом доцільно відновлювати традиційні зони спілкування мешканців шляхом реконструкції відповідних частин міста.

В містах, громадські центри яких формувалися за радянської влади, ситуація інша. В довоєнний час вони представляли собою вільний простір, що призначався здебільшого для щотижневих ярмарків. З 40-х рр. з'явилась тенденція появи просторів для прославлення перемоги [1]. З часів Перебудови підходи до архітектурно-планувальної організації громадських просторів міста докорінно змінилась. Нові підходи полягали в правильній геометричній композиції, що покладена на ідеологію політичного символізму. Поява нових об'єктів відбувалась не одразу, а державні звичаї змінювались. Однак принцип залишився тим самим – умовна еспланада до споруди вшанування. Еспланада представлена або як частина площі, або вісь вулиці, що веде до площі.

Якщо у великих містах у другій половині ХХ ст. з'являлися простори з різноманітними композиційними рішеннями, то у малих містах нові публічні об'єкти ознаменувались збіднілими опустілими просторами. В додаток до цього міські простори часто позбувались своєї характерності у вигляді історико-архітектурних пам'яток.

Т. В. Русевич виділяє чотири види інформації, що з середовища сприймає і опрацьовує людина: параметрична, естетична, семантична та психологічна. Поєднання маршрутів осьового типу з вільними від забудови площами здатне вплинути на появу синдрому сенсорної депривації та незадовільного психологічного стану людини [2].

Осередок міського життя виникає з міфологічного, історико-культурного уявлення мешканців і може простягатися в необмеженому часовому проміжку. З уявлення та ідентифікації можна винести певну образність просторової композиції. В окремих етносів протягом історії людства виникали свої прийоми виразності середовища (наприклад коло в плані, як символ неба в Древньому Китаї).

Просторова композиція може розвиватись у будь-якому просторовому напрямку – по горизонталі чи вертикалі. Від цього ідея, що закладається в простір змінюється (наприклад, соціальне уявлення про вертикальну й горизонтальну ієрархію).

Задля створення комфортного середовища слід переглянути шлях перетворення системи орієнтування у просторі з існуючої осовою на гештальтовану (зрозумілу, унікальну). Це можливо за умови зміни параметрів всіх об'єктів, що впливають на сприйняття кожного з видів інформації архітектурного середовища. Семантику, тобто культурний зміст місцевості, досліджував С. А. Шубович [3].

Композиційні прийоми формування архітектурного середовища можуть втілювати загальні уявлення про світобудову або звертатися до людської пам'яті. Прийом пошани до предків ґрунтується суто на образній ідентифікації певного персонажу, що споріднено з влаштуванням просторів вшанування радянської доби.

Ще однією особливістю малих міст є розміщення громадських просторів у структурі міста. На місцевому рівні це яскраво проявляється у взаємозв'язку центральної зони з транспортною мережею. Якщо великі міста мають центральну зону, до якої ведуть маршрути руху з багатьох напрямків, у малих містах є лише одна або кілька вулиць загальноміського значення до яких тяжіє ядро поселення.

Ця ситуація вимагає інших прийомів вирішення простору для взаємодії його мешканців з використанням засобів естетичного вираження та семантичного змісту.

На потребу виявлення нових прийомів вказує і нижча щільність забудови порівняно з великими містами. У зв'язку з цим відстань до будь-яких об'єктів міста відповідно збільшується.

Так, більш вірогідно, що в теплий період року потреби всіх наявних груп населення мають задовольнятись у повній мірі (активний та тихий відпочинок, просвітні та громадські заходи, мітинги тощо). В холодний період відвідувати ці простори будуть переважно мешканці прилеглих житлових територій та працівники місцевих установ. Іншим шляхом вирішення можна вважати задання стратегії, що скерувала більший притік відвідувачів (користувачів простору).

Актуальність даної теми підтверджує проект «Розробка методології маркування історичних атракцій в малих містах України. Культурна інтервенція в минуле заради подорожі в майбутнє». Проект виявляє актуальність подібного питання для покращення зовнішніх контактів (туризму) історичних міст, що визначено адміністративними центрами об'єднаних територіальних громад України [4].

Виділені проблеми:

- відсутність атракції (туристичної, рекреаційної, просвітницької) в межах центральних зон;
- невідповідність архітектурного середовища масштабу людини;
- наявність єдиного типу площ в межах центральних зон без врахування семантичного наповнення місцевості;
- відсутність рівномірного заповнення архітектурного простору;
- простір не є інклюзивним здебільшого через зосереджену увагу на транспортній мережі міста, а не на людях.

Висновок:

Центральні зони здавна є осередком соціальних взаємин в місті. Покладаючись на гіпотезу, що кожне місце наділене певним семантичним значенням можна відійти від принципу типізованих радянських просторів. Завдяки зміні диференціювання центральних зон стає можливою поява ґештальтованої системи трасування в мережі міста, що буде позитивно впливати на комфортне перебування людини в просторі. Створення нових соціальних моделей, за якою простір сприятливо впливає на свідомість мешканців міста, і ті, в свою чергу впливають на продукт взаємодії між собою - комунікацію, можливе лише за умови перебування в комфортному просторі.

Література

1. Рибчинський О. В. Ринкові площі історичних міст України: монографія. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 776с. (Мистецтво та культура).
2. Шубович С. А. Мифопоэтический феномен архитектурной среды: монография; Харьк. нац. акад. гор. хоз-ва. Х.: ХНАГХ, 2012. 177 с.
3. Русевич Т. В. Екологічна психологія архітектурного простору: стаття. *Архітектурний Вісник КНУБА*, 2019, 20-21. С. 162-168 (Теорія та історія архітектури).
4. В Україні реалізують спеціальний проєкт із розвитку туризму в малих містах. Укрінформ. 2021. Режим доступу: [tourism/3196040-v-ukraini-realizuut-specialnij-proekt-iz-rozvitku-turizmu-v-malih-mistah.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3196040-v-ukraini-realizuut-specialnij-proekt-iz-rozvitku-turizmu-v-malih-mistah.html). (дата звернення 24.02.2021)